

Национална академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов” –
конкурс за професор (Филмова и ТВ драматургия)

Кандидат: доцент д-р Марин Дамянов

**ПРОБЛЕМЪТ ЗА ДВОЙНИКА И РАЗДВОЕНОТО СЪЗНАНИЕ В
КИНОДРАМАТУРГИЯТА (ПСИХОАНАЛИТИЧНА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ)**

Резюме на монографията

Киното е създадо множество творби, свързани с темата за Двойника. Темата за двойниците е интересна за зрителя, защото в някаква степен всеки човек е „Джекил и Хайд“, всеки човек крие в себе си някаква друга, различна личност, която може да се прояви най-неочаквано.

Монографията е структурирана в 5 глави.

Първата глава („Двойникът: теоретико-историческа перспектива“) дефинира понятието Двойник в литературата, кинодраматургията и психологията. Представена е проблематиката на Двойника и раздвоението на личността в историческа перспектива. Разглеждат се теоретичните подходи на Ото Ранк и Зигмунд Фройд, които почиват върху психоаналитичното тълкуване на Двойника в митологията, литературата и психопатологията и не са изгубили актуалността си до днес. Накратко е изложена дълбиннопсихологическата теория на Карл Густав Юнг за архетипите на колективното несъзнавано, като акцентът е поставен върху тези на Сянката и Персоната, въз основа на които се интерпретира Двойникът и раздвояването на личността.

В Глава втора, озаглавена „Близнаците в киното“, се спирам на драматични филми с близнаци (*Престиж* на Кръстофър Нолън, *Желязната маска* на режисьора и сценарист Рандал Уолъс и българския филм *Нощта срещу 13-ти* на Антон Маринович), както и на комедии с близнаци (*Двойната Лотхен* по класическата история на Ерих Кестнер, любимите на българските зрители *Любимец 13* на Владимир Янчев и *Двойникът* на Николай Волев и *Близнаци* на Айвън Райтман). В тези филми Каиновата проблематика се преплита с проблемите на интегрирането на Сянката и Персоната като архетипи на колективното несъзнавано.

Глава трета, озаглавена „Двойникът – случаен непознат“, обхваща случаите, в които между Двойника и Оригинала съществува чисто случайна прилика. Анализирани са: *Великият диктатор* на Чарли Чаплин и *Джентълмени на късмета* на Александър Серий. Тук на преден план излизат други психологически аспекти в удвояването на персонажа, като например отношението към архетипа на Персоната (в редица случаи – наложена отвън, чужда на Оригинала). В *Двойният живот на Вероник* на Кшиштоф Кешловски пък съществуването на Двойника позволява тълкуване в митологичен план – като застраховка срещу загиването на Аза.

Глава четвърта – „Раздвоение на личността“ – разглежда няколко типа сюжети, свързани с вътрешното разцепление на индивида.

Първата подгрупа съставят филми като *Студентът от Прага* (на Вегенер и Райе) и многократните екранни реализации на *Портретът на Дориан Грей*. Те почиват върху експлоатираната през епохата на романтизма история за „пакта с дявола“.

Във втория подтип попадат кинореализации на историята на Р. Л. Стивънсън *Д-р Джекил и мистър Хайд*, в които личността сама сътворява Двойника си, за да компенсира социалните ограничения и да си позволи да изживее примитивната си агресивна природа.

По-голямата част от филмите за раздвоената личност в тази глава представят Двойника като чисто психичен конструкт, който е реален само за създалата го личност. Това е третият подтип, в който попадат *Психо* на Хичкок, *Боеен клуб* на Дейвид Финчър, *Двойникът* на Ричард Айоаде, *Мистър Брукс* на Брус Еванс и *Аз, моя милост и Айрийн* на братя Фарели.

Особено място тук заемат филмите *Първичен страх* на Грегъри Хоблит и *Тони Ердман* на Марен Аде, които съставят четвъртата разглеждана подгрупа. В тях раздвоението е изиграно, а не преживяно, и служи само за манипулация на околните.

Глава пета – „Мултиплицирана личност“ – обединява случаите на дисоциативно разстройство, чийто резултат е „множествена личност“, със случаи на биологично или техническо копиране на личността във футуристични сюжети, при което се създават например клонинги или биороботи. Колкото и различни да изглеждат тези казуси на раздвоение, те насочват към сходни философски и морално-етични проблеми на екзистенцията: за същността и границите на човешкото съществуване, за живота и смъртта, за безсмъртието, за търсенето на смисъла, за любовта и алиенацията и т.н.

Книгата завършва с епилог, който представя равностметка на постигнатото.

БОТЕВ - В СЯНКАТА НА ПАМЕТНИКА

Резюме на сценария за документален филм

Един велик поет попада в чета, преследваща не само политически, но и чисто военни цели. Обявяват Ботев за войвода, но в четата има хора с несравнимо по-голям военен опит и бойни умения. Четниците от щаба на Ботев уважават войводата си като поет, но той е почти безпомощен в сраженията. Назрява конфликт...

Четата дебаркира при Козлодуй. Четири дни по-късно поетът е убит. Задаваме си въпроса: кой е имал необходимият характер, мотив и възможност да го убие? Основните версии са 3:

1. Убит от неприятелски куршум. Тази версия е официалната, но не е много убедителна. Тя е анализирана и проверена чрез възстановка и „следствен експеримент“.

2. Ботев се е самоубил от отчаяние и безизходица. Това е версията, която подкрепя писателят Стефан Цанев. За нея няма доказателства, но не може да бъде отхвърлена.

3. Ботев е убит от четници по време на крамола. Тази версия е най-вероятна. Когато са разбрали, че няма въстание в района, между Ботев и някои от неговия щаб е възникнал конфликт накъде да продължат. Ботев е искал да спаси живота на момчетата, като изведе четата към Сърбия. По това време там вече се формирали български чети за предстоящата война с Турция. Но Апостолов от щаба на Ботев е бил фанатичен патриот и е искал да се бият в България до смърт. От негова гледна точка Ботев е изглеждал като пораженец. Освен фанатик, Апостолов е бил избухлив и агресивен, заплашвал е Ботев (а и други хора) с револвер още преди организирането на четата. Четниците са щели да тръгнат след своя обичан и уважаван войвода. Тогава последен аргумент в спора е бил револверен изстрел... Едно убийство не за пари, а в пристъп на гняв и фанатизъм, мотивирано от нетърпимост към различното мнение. Никола Обретенов е единственият оцелял свидетел и близък приятел на Апостолов; той е отнесъл истината в гроба си...

Анализирани са спомени на четници, на съвременници на Ботев. Съвременни историци, писатели, журналисти и психолози също правят своя анализ.

Втора линия във филма е съпоставката с действителността на романтичния поетичен мит за Ботев и за четата му.

Нашата цел не е да „развенчаем“ Ботев, да го дегероизираме – в никакъв случай! Ние искаме да го доближим до съвременния българин, който трудно се екзалтира и предпочита да му говорят за живи хора, а не – за паметници. „Канонизирането“ на Ботев, превръщането му в икона, го отдалечава от съвременния човек. Ботев трябва да е тук – да го обсъждаме, да спорим за него, само да не го забравяме.

ГЕШЕВ

Резюме на сценария за документален филм

Никола Гешев е най-известният полицай в българската история. Личността му е описвана в книги, пресъздавана във филми и театрални постановки. Постепенно скромният полицай се е превърнал в зловеща легенда. За много хора Гешев е изчадие на злото, надарено със сатанинска хитрост и сила. За други пък е съвестен полицай, спазвал законите на Царство България и преследвал антидържавна терористична организация. И едната, и другата позиция имат своите защитници, които имат своите доводи. Затова сценарият е диалектичен – в него двама млади историци спорят кой е бил Гешев и каква е неговата роля.

Разбира се, нещата са по-сложни: Гешев е преследвал антифашисти, а хитлеризмът е бил най-очевидната еманация на злото в онази епоха.

За Гешев се разказват легенди, обаче документите са малко, а надеждни свидетели няма. Да изследваш Гешев, значи да се движиш на границата между фактите и мита.

В своите мемоари комунистите описват Гешев като враг № 1 – хитър и коварен, с хипнотичен поглед, садистично изтезаващ жертвите си. Той наистина е бил страшен, но не в клечките под ноктите се е криела силата му, а в полицейския му талант, в уменията му да прозира хората и да ги манипулира.

Гешев се е движел без охрана, но, кой знае защо, нито веднъж комунистите не са направили опит да го убият. Той не е работел нито за пари, нито за кариера. Живеел е бедно, получавал е в пъти по малко от жандармеристите, които са режели партизански глави. Много години Гешев не е бил повишаван. В живота му откриваме само една жена. За Гешев комунизмът е най-опасната зараза, заплашваща родината му и човечеството. Затова полицаят е посветил живота си на борбата с него.

Гешев е имал многобройни агенти в комунистическата партия. Той е казал, че след като комунистите дойдат на власт, ще управлява България още десетки години. А дали не е било наистина така? Самият Тодор Живков е бил разработван от комунистическата държавна сигурност като агент на Гешев, но когато в 1956 година Живков овладява държавния апарат, документите по разработката са унищожени.

На 9 септември 1944 г. Гешев мистериозно изчезва. Има поне няколко версии за съдбата му. Първа – Гешев е убит на границата; втора – живял е край Мюнхен до осемдесет и някоя година; трета – виждали са го да преподава в школата на КГБ в Москва. Един скелет е бил намерен зазидан в Боровец – някои твърдят, че е на Гешев; други пък са виждали Гешев в Истанбул, в Египет, изобщо – къде ли не...

Ако Гешев беше доживял до днешно време, може би щеше да бъде удовлетворен – дивият, пещерен комунизъм, срещу който той се е борил, остана в миналото. Но световни заплахи като тероризма и организираната престъпност имат нужда от своя нов „Гешев“. Полицаята не са ангели, не са и демони – та са само инструмент – добър или лош – в ръцете на политиците.